

Nr 248.

Ankom till riksdagens kansli den 9 november 1943 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 för befrämjande av frivillig skyddsympning mot difteri.

(3:e avd.)

I propositionen nr 356 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 oktober 1943, föreslagit riksdagen att *dels* godkänna av chefen för socialdepartementet förordade grunder för statens medverkan vid genomförande av frivillig skyddsympning mot difteri, *dels ock* till Skyddsympning mot difteri å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 300,000 kronor.

Medicinalstyrelsen har i skrivelse den 12 april 1943 framlagt förslag om åtgärder till befrämjande av frivillig skyddsympning mot difteri. Anledningen till denna framställning är den tendens till ökad spridning av sjukdomen, som visat sig från och med år 1942.

Enligt medicinalstyrelsens utredning visar erfarenheten såväl från utlandet som från vårt eget land, att sjukdomens utbredning kan verksamt bekämpas genom skyddsympning. Erfarenheter utomlands ha även givit vid handen, att en fullständig genomimmunisering av en hel befolkning icke är nödvändig för ett effektivt bekämpande av den epidemiska difterien. Med hänsyn härtill anser medicinalstyrelsen, att skäl icke föreligga att för närvarande påyrka obligatorisk ympning. Däremot borde åtgärder vidtagas för åstadkommande av en frivillig ympning, företrädesvis av barn i åldern 1—15 år samt av vissa för smittorisk särskilt utsatta yrkesgrupper.

Uppgiften att under medicinalstyrelsens ledning organisera ympningen skulle enligt styrelsens förslag anförtros landstingens epideminämnder. Kostnaderna, vilka borde åtminstone under första året åvila staten, har styrelsen beräknat till 600,000 kronor, varav 100,000 kronor för propaganda- och upplysningsverksamhet och 500,000 kronor för ersättning åt ympare enligt vissa av styrelsen närmare angivna grunder.

Beträffande den föreslagna propagandaverksamheten och kostnaderna här för har medicinalstyrelsen anfört följande.

En riksomfattande upplysnings- och propagandaverksamhet torde böra igångsättas, därest en större anslutning skall kunna påräknas. Propagandan

bör omfatta dels upplysningsföredrag i radio samt artiklar i dagspressen. Utgifterna härför torde komma att bli obetydliga. Till ymparens handledning bör utarbetas råd och anvisningar. En broschyr om 8 sidor torde vara tillräcklig. Önskvärt är att den innehåller en färgplansch över Schickreaktionen, vilket emellertid kommer att fördyra skriften. Upplagan bör lägst beräknas till 5,000 exemplar. Kostnaden härför kan beräknas uppgå till 800 kronor. Reklamaffischer böra lämpligen uppsättas i skolor, invid kyrkor och gudstjänstlokaler, järnvägarnas väntsalor, läkarmottagningarnas väntrum, å kommunala anslagstavlor, i möteslokaler, trafikmedel och andra ställen, där människor samlas. Affischen bör givas ett konstnärligt utförande. En upplaga på åtminstone 100,000 exemplar torde vara erforderlig. Kostnaderna härför torde belöpa sig på 4,000 kronor.

Aven filmen bör tagas i propagandans tjänst. Goda kortfilmer för detta ändamål visas flerstädes utomlands och hava visat sig vara av stort värde. Det borde icke vara omöjligt att förvärva och för svenska förhållanden adaptera sådana filmer. Bäst vore naturligtvis en inhemsk inspelning. Kostnaderna för framställning av en sådan undervisningsfilm torde komma att belöpa sig på 20,000 kronor.

Flygblad för utdelning till skolbarn, föräldrar, sköterskor, barnmorskor m. fl. krävas i en upplaga av åtminstone 1,000,000 exemplar, representerande en kostnad av 3,500 kronor.

Det är ett oundgängligen erforderligt led i den föreslagna upplysningskampanjen, att förste provinsialläkarna samt med dem jämställda stadsläkarna beredas tillfälle överlägga med medicinalstyrelsen i frågan. Medicinalstyrelsen har för avsikt att anordna en konferens för informering av dessa läkare. Kostnaderna, som äro att hänföra till upplysningsverksamheten kunna beräknas till cirka 4,000 kronor.

Uppgifter om plats och tid för ympmöten borde efter Kungl. Maj:ts särskilda förordnande utan större kostnad kunna införas i länskungörelserna. Det torde emellertid dessutom bliva nödvändigt att utannonsera ympmötena i ortspressen. Annonskostnaderna torde approximativt kunna beräknas till cirka 60,000 kronor.

För föreläsningarsvoden bör anslås en summa av 2,000 kronor.

En totalsumma på 100,000 kronor torde förslå för propaganda- och upplysningsverksamhet.

Medicinalstyrelsens förslag har remitterats för yttrande till statskontoret, samtliga länsstyrelser efter hörande av vederbörande förste provinsialläkare och därmed jämställda stadsläkare, samtliga läns landstings förvaltningsutskott ävensom svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, förste provinsialläkarnas förening, svenska provinsialläkarföreningen och svenska stadsläkarföreningen. Yttranden hava inkommit från samtliga utom fyra förvaltningsutskott.

Beträffande innehållet i yttrandena hänvisas till propositionen (sid. 9—26).

Departementschefen har anfört i huvudsak följande.

Såsom medicinalstyrelsens framställning utvisar har frekvensen av difterisjukdomen under år 1942 visat en bestämd tendens till ökning. Enligt av styrelsen i skrivelse den 23 augusti 1943 lämnade uppgifter har ifrågavarande tendens under år 1943 blivit än mer utpräglad, i det att intill den 15 augusti innevarande år anmälts 1,486 fall, vilket innebär nära nog en fördubbling av frekvensen under år 1942. Orsaken härtill torde enligt sakkunskapen

få till övervägande grad tillskrivas nuvarande ogynnsamma immunitetsläge hos befolkningen, vilket i sin tur förmodas sammanhånga med den synnerligen låga difterifrekvens, som varit rådande hos oss under en lång följd av år. Risk anses föreligga för en alltmera ökad spridning av difterisjukdomen i vårt land, därest ej särskilda åtgärder vidtagas för att höja immunitetsläget och därigenom öka befolkningens motståndskraft mot sjukdomen. Det har vidare visat sig svårt att fullt behärska en större epidemi med enbart isolering av sjuka samt uppspårande och isolering av bacillbärare på sätt hittills vanligen skett.

Det är mot denna bakgrund man har att bedöma medicinalstyrelsens nu framlagda förslag om införande på statens bekostnad av frivillig skyddsympning mot difteri, i första hand omfattande barn i åldern 1—15 år jämte vissa för smitta särskilt utsatta kategorier vuxna. Styrelsen har härvid framför allt stött sig på de erfarenheter, som flerstädes utomlands vunnits av dylika skyddsympningar och för vilka en redogörelse lämnats i det föregående. Den medicinska effekten av dessa ympningar uppgives ha varit god såtillvida, att sjukdomsfrekvensen visat sig bliva avsevärt mindre hos ympade än icke-ympade, samtidigt som sjukdomen, där sådan inträffat, fått ett lindrigare förlopp hos de förra än hos de senare. Erfarenheterna från de ympningar i mindre skala, som i samband med lokala epidemier verkställts på vissa håll i vårt land, synas även tala i samma riktning.

I de över medicinalstyrelsens förslag avgivna yttrandena har också praktiskt taget enighet rått om att möjlighet till skyddsympning på statens bekostnad bör införas i vårt land. I några yttranden har visserligen uttalats tveksamhet beträffande ympningens effekt med hänsyn såväl till skyddets varaktighet som till den ökade smittrisk för oympade genom bacillbärare, som ett genomförande av förslaget kan innebära, men ingen har dock velat taga på sitt ansvar att helt avstyrka medicinalstyrelsens förslag. Rörande ympskyddets varaktighet vill jag erinra om att medicinalstyrelsen i sitt förslag räknat med ett successivt underhållande av skyddet genom ympning av nya årgångar under andra levnadsåret och förnyad ympning vid första skolårets början. Vad angår smittrisen genom bacillbärare, så torde det måhända icke kunna bestridas, att densamma kan komma att ökas genom införande av skyddsympning, särskilt om denna icke erhåller avsedd anslutning. Å andra sidan får icke förbises, att, om och i den mån epidemier uppträda, man har att räkna med en ökning av såväl antalet bacillbärare som antalet insjuknade, därest ympning icke genomföres. Då härtill kommer, att våra möjligheter att å epidemisjukhus vårda och isolera sjuka och bacillbärare under rådande förhållanden snabbt kunna försämras, anser jag mig för egen del böra tillstyrka, att åtgärder snarast vidtagas för att underlätta ett mera allmänt genomförande av skyddsympning mot difteri i vårt land. Jag åsyftar härvid närmast, att grunder böra fastställas för ympningens organisation och det allmännas ekonomiska medverkan vid ympningens genomförande. Därigenom möjliggöres bland annat, att erforderliga åtgärder av förberedande art kunna vidtagas utan dröjsmål. Den närmare tidpunkten för och omfattningen av ympningens verkställande torde böra bli beroende av utvecklingen i fråga om difterisjukdomens utbredning och svårighetsgrad. Sannolikt får man dock räkna med att organiserad ympning inom den närmaste tiden bör genomföras i vissa större städer och andra orter, där svårigheter föreligga att vid en uppblossande eller hotande difteriepidemi snabbt verkställa ympning i erforderlig omfattning.

Medicinalstyrelsens förslag innebär som nämnts, att ympningen bör i första hand genomföras på frivillig väg samt tills vidare begränsas till att omfatta

alla barn i åldern 1—15 år samt vissa kategorier vuxna, som äro särskilt utsatta för smittorisk, i främsta rummet sjukhus-, barnhems- och lärarpersonal. Det stora flertalet hörda myndigheter och sammanslutningar delar medicinalstyrelsens uppfattning härutinnan. I åtskilliga yttranden har emellertid starkt ifrågasatts, huruvida på frivillighetens väg tillräcklig anslutning kan uppnås för att ympskyddet skall bli effektivt. Härför erfordras nämligen enligt sakkunskapen, att minst 75 procent av barnen i förenämnda ålder infinna sig för ympning. I några yttranden har i anledning härav påyrkats, att möjlighet beredes att på ett eller annat sätt införa ympningsplikt i riket i dess helhet eller vissa särskilt »difterihotade» delar därav.

Jag vill ingalunda bestrida, att visst fog kan föreligga för nu berörda tveksamhet. Medicinalstyrelsen har för egen del framhållit, att omständigheterna kunna bli sådana, att obligatorisk ympning framstår såsom ofrånkomlig. Styrelsen har även tillkännagivit sin avsikt att upptaga denna fråga till närmare prövning i samband med inom styrelsen pågående omarbetning av epidemilagen. Av erfarenheterna utomlands, icke minst från Danmark, synes emellertid framgå, att man med tillhjälp av en intensiv propaganda kan uppnå erforderlig anslutning till en frivillig skyddsympning mot difteri. Särskilt gäller detta, om propagandan insättes i samband med en pågående eller hotande epidemi. Under sådana förhållanden och då enligt min uppfattning tvång i förevarande hänseende icke bör tillgripas förrän i sista hand, tillstyrker jag medicinalstyrelsens förslag i denna del. Beträffande ympningens omfattning hade det i princip varit önskvärdt, att avgiftsfri ympning stått varje medborgare till buds. Av praktiska skäl torde dock möjligheten härtill böra tills vidare begränsas i huvudsaklig överensstämmelse med medicinalstyrelsens förslag. Vägande skäl synas mig likväl tala för att jämväl trafikmedlens och tullens personal beredes möjlighet till avgiftsfri ympning, i den mån de genom sin tjänstgöring äro särskilt utsatta för smittrisk.

Enligt medicinalstyrelsens förslag skulle den lokala ledningen av ympningen handhas av epideminämnderna. Såsom skäl härför har styrelsen åberopat, bland annat, att landstingen hade ekonomiskt intresse av ympningens genomförande genom den begränsning av utgifterna för epidemisjukvården, som kunde beräknas bli följden. Vidare skulle åtgärder kunna smidigare anpassas efter de folkpsykologiska stämningarna inom de olika länen. Att anförtro huvudmannaskapet åt primärkommunerna eller länsstyrelserna ansåge medicinalstyrelsen av olika skäl knappast böra ifrågakomma. Kostnaderna för ympningen — utom för lokalerna — borde enligt styrelsen åtminstone under första verksamhetsåret bestridas av statsmedel, varefter frågan om kostnadernas fördelning förutsattes bli föremål för omprövning.

Av redogörelsen för avgivna yttranden framgår, att svenska landstingsförbundet jämte landstingens förvaltningsutskott i fyra län ifrågasatt, huruvida tillräcklig anledning föreligger att inordna landstingen i denna verksamhet. Förste provinsialläkarföreningen och svenska provinsialläkarföreningen uttala samma tvekan. Verksamheten borde enligt nu nämnda yttranden lämpligen kunna organiseras i huvudsaklig överensstämmelse med grunder, som gälla för skyddskoppympningen, innebärande att den lokala ledningen av ympningens genomförande skulle åvila förste provinsialläkarna respektive förste stadsläkarna efter samråd med såväl ymparna som de kommunala myndigheterna. Till stöd härför har främst anförts, att erfarenheterna från skyddskoppympningen beträffande organisationen varit mycket goda samt att anledning icke föreläge att i avbidan på resultatet av epidemilagens omarbetning tillämpa annan organisation för skyddsympning mot difteri, helst som den föreslagna ordningen lätt kunde komma att verka hindrande på ympningens genomförande och medföra onödiga kostnader.

Vid prövning av detta spörsmål har jag funnit övervägande skäl tala för en lösning efter sistnämnda linje. Jag har härvid icke förbisett, att skyddsympningens frivilliga karaktär kan bereda vissa svårigheter, som icke föreligga vid skyddskoppymningen. Enligt min mening vinnes emellertid det smidigaste tillvägagångssättet och den största garantien för skyddsympningens genomförande, om ansvaret härför pålægges förste provinsialläkarna och förste stadsläkarna i stället för vederbörande epideminämnder. Jag förordar därför, att ympningen organiseras i huvudsaklig anslutning till gällande organisation för skyddskoppymningen med de smärre jämkningar, som kunna befinnas erforderliga. Jag tillåter mig i detta avseende hänvisa till svenska provinsialläkarföreningens i ämnet avgivna yttrande. Ympare böra för mottagningarnas förberedande, journalföring och dylikt äga anlita biträde av distriktssköterska, till vars avlöning statsbidrag utgår. Jag förutsätter därvid, att hänsyn i möjligaste mån tages till dennas övriga arbetsbörd. Vidare anser jag mig kunna utgå från att såväl landstingen som primärkommunerna skola låta sig angeläget vara att tillhandahålla de lokaler, som förste provinsialläkaren respektive förste stadsläkaren efter samråd med vederbörande ympare och kommunala organ finner erforderliga för ympningens verkställande. I den mån så påkallas, böra de ock lämna sin medverkan till propagandaverksamhetens bedrivande.

I fråga om kostnadernas bestridande delar jag den i åtskilliga yttranden hävdade uppfattningen, att kostnaderna för ympningen i princip böra åvila statsverket. Av praktiska skäl torde dock kostnaderna för tillhandahållande av erforderliga lokaler böra bestridas av vederbörande landsting eller kommun. Någon särskild ersättning av statsmedel bör icke heller utgå för biträde, som lämnats av distriktssköterska.

Beträffande förslagens detaljer vill jag understryka vikten av att mottagningarna så anordnas, att ympningsmöjligheterna för barnen bliva lätt tillgängliga. För skolbarnens del föreligga härvidlag inga svårigheter. För småbarnen torde det i varje fall på landsbygden vara mest praktiskt, att ympning verkställs i samband med mottagningarna i förebyggande mödra- och barnavård, därvid bör tillses, att sistnämnda mottagningar icke lida avsevärt intrång. I den mån så erfordras, böra särskilda mottagningar med anlitage av extra läkare anordnas. Vad i yttranden anförts rörande ympning av minderåriga arbetare föranleder allenast det uttalandet från min sida, att förslaget endast avser minderåriga arbetare under 15 år och att för dessas del hinder icke torde föreligga att låta ympningen ske i samband med de årliga besiktningarna.

Ersättning för verkställd ympning föreslås utgå till av medicinalstyrelsen förordnade ympare med 35 kronor per dygn, varav 5 kronor avses som gottgörelse för instrument och förbrukningsartiklar, samt till annan ympare med 75 öre för varje ympning till och med den trettonde och 25 öre för varje ympning därutöver, dock högst 35 kronor per dygn. För s. k. Schickprov, inklusive avläsning, tillkommer en ersättning av 1 krona per prov. Förslaget har i denna del lämnats utan erinran i nästan alla yttranden. Statskontoret har emellertid ifrågasatt, huruvida ersättning överhuvudtaget borde utgå till provinsialläkarna med hänsyn till den lön, som dessa åtnjöte och som till avsevärd del finge anses utgöra ersättning för arbete inom den förebyggande vården. Jag vill med anledning härav erinra om, att vid genomförande av 1939 års löne-regiering för provinsialläkarna förutsatts, att hinder icke skulle föreligga för provinsialläkare att åtnjuta särskild ersättning för deras befattning med den socialhygieniska verksamheten, ävensom om att för verkställd skyddskoppymning för närvarande utgår ersättning med 75 öre per ympning och 25 öre per besiktning utan begränsning. Vid sådant förhållande och så länge skydds-

ympningen mot difteri är frivillig och kan komma att belasta provinsialläkarna synerligen ojämnt, anser jag mig icke böra förorda, att ifrågavarande läkare skola verkställa ympning utan ersättning. Däremot avser förslaget icke, att särskild ersättning skall utgå till sjukhus- eller personalläkare, som till följd av tjänsteföreskrift eller avtal kan anses vara skyldig att verkställa ympning. De föreslagna ersättningsbeloppen synas mig godtagbara. Då statskontoret beträffande ympare, som förordnats av medicinalstyrelsen, föreslagit en nedsättning av ersättningen till överensstämmelse med vad som gäller för extra läkare, som förordnas att biträda i den civila sjukvården, synes ämbetsverket ha förbisett, att utöver fastställd ersättning per dag utgår gottgörelse enligt gällande provinsialläkartaxa. Mot den av medicinalstyrelsen gjorda uppskattningen av kostnaden för ersättningarna åt ymparna vid en mera allmänt genomförd engångsympning, 500,000 kronor, har jag intet att erinra.

Vad slutligen angår propagandan, torde denna böra bedrivas efter de huvudsakliga riktlinjer, som medicinalstyrelsen angivit. Genom den jämkning av organisationen, som jag förordat, kommer det lokala ansvaret för propagandan att främst vila på förste provinsialläkarna och de därmed jämställda stadsläkarna. Det torde under sådana förhållanden vara angeläget att dessa få tillfälle att överlägga med medicinalstyrelsen om riktlinjerna för propagandans bedrivande, och jag har därför intet att erinra mot den av medicinalstyrelsen planerade konferensen i ämnet. Kostnaderna för denna torde i enlighet med vad statskontoret anfört böra avföras från anslaget till reseersättningar åt förste provinsialläkare eller provinsialläkare m. fl. Jag förutsätter, att vid propagandaverksamhetens uppläggning och utformning kontakt sökes med, bland andra, statens informationsstyrelse, som torde kunna stå till tjänst med värdefulla råd och anvisningar, icke minst beträffande frågan om filmpropagandans ordnande. Genom en rationell uppläggning av propagandaverksamheten torde kostnaderna för densamma kunna icke oväsentligt nedbringas. Då emellertid kostnaderna för denna del av verksamheten äro svåra att på förhand uppskatta, torde försiktigheten bjuda att icke beräkna lägre belopp för ändamålet än 100,000 kronor.

För bestridande av de kostnader, som kunna uppkomma för skyddsympningens förberedande och genomförande, torde å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår böra under femte huvudtiteln uppföras ett anslag av förslagsanslags natur, benämnt Skyddsympning mot difteri. Med hänsyn till vad jag anfört rörande tidpunkten för och omfattningen av skyddsympningens verkställande torde detta anslag kunna begränsas till i runt tal 300,000 kronor. Närmare bestämmelser rörande anslagets användning torde få meddelas av Kungl. Maj:t.

Utskottet.

Av utredningen framgår, att frekvensen av difterisjukdomen under år 1942 visat bestämd tendens till ökning. Med hänsyn härtill och på de skäl departementschefen i övrigt anfört anser utskottet, att ett mera allmänt genomförande av skyddsympning mot difteri nu bör stödjas genom fastställande av grunder för ympningens organisation och det allmännas medverkan vid ympningens genomförande.

Ympningen tänkes åstadkommen på frivillig väg, varvid erforderlig anslutning antages kunna åstadkommas med tillhjälp av en intensiv propaganda. Utskottet, som finner förslaget i denna del välbetänkt, vill framhålla, att den närmare tidpunkten för och omfattningen av ympningens verkställande föreslås bliva beroende av utvecklingen i fråga om difterisjukdomens utbredning

och svårighetsgrad, vilket i och för sig torde komma att underlätta åstadkommandet av tillräcklig anslutning. Mot den av praktiska skäl föreslagna begränsningen av den avgiftsfria ympningen till barn i åldern 1—15 år och till vissa kategorier vuxna, vilka genom sin tjänstgöring äro särskilt utsatta för smittrisk, har utskottet icke funnit anledning till erinran.

Verksamheten föreslås organiserad i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som gälla för skyddskoppym্পningen. Den lokala ledningen skall i enlighet härmed åvila förste provinsialläkarna respektive förste stadsläkarna efter samråd med såväl ymparna som de kommunala myndigheterna. Kostnaderna för ympningen anses i princip böra åvila statsverket. Av praktiska skäl skulle dock kostnaderna för tillhandahållande av erforderliga lokaler bestridas av vederbörande landsting eller kommun. Någon särskild ersättning av statsmedel anses icke heller böra utgå för biträde, som lämnas av distriktsköterska. Vad departementschefen anfört i dessa ämnen ävensom beträffande ersättning åt ympare och propagandans bedrivande föranleder ej erinran från utskottets sida.

Kostnaderna för ersättning åt ymparna har vid en mera allmänt genomförd engångsympning beräknats till 500,000 kronor och för propagandaverksamheten till 100,000 kronor. Med hänsyn till vad som föreslagits rörande tidpunkten för och omfattningen av skyddskoppym্পningens verkställande torde anslaget till verksamheten för innevarande budgetår på sätt Kungl. Maj:t föreslagit kunna begränsas till 300,000 kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må

a) godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 oktober 1943 förordade grunder för statens medverkan vid genomförande av frivillig skyddsympning mot difteri;

b) till *Skyddsympning mot difteri* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 300,000 kronor.

Stockholm den 9 november 1943.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Joh. Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson, Pauli, Gränebo, Bäckström, Sven Larsson, Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Nisser* och *Persson* i Skabersjö; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Ward, Persson* i Tidaholm, *Holmdahl, Andersson* i Malmö, *Andersson* i Södergård, *Nilsson* i Stenberg, *Viklund, Lundberg* i Hälsingborg, *Pettersson* i Dahl och *Åkerström*.